

Unicefin Lapsiystävällinen kunta -mallin käyttöönotto

Hyvlik 25.04.2023 § 40

Valmistelija

Anu Koistinen, hyvinvointijohtaja
p. 040 700 2941, anu.koistinen@rautjarvi.fi

Hyvinvointitoimialueen tulosalueen käyttösuunnitelmassa on vuodelle 2022 ollut tavoitteena, että Rautjärvellä otetaan käyttöön Unicefin Lapsiystävällinen kunta -malli. Tavoitetasona on ollut toimintamallin mukainen käytäntö toiminnassa. Unicefin Lapsiystävällinen kunta -mallia ei kuitenkaan vuoden 2022 aikana ole otettu käyttöön.

UNICEF työskentelee Suomessa sen hyväksi, että lapsen oikeudet toteutuisivat kaikkien täällä elävien alle 18-vuotiaiden arjessa. Tavoitteena on hyvä elämä jokaiselle lapselle. Lapset ja nuoret ovat kuntalaisia, joilla ei ole äänioikeutta. Samalla he ovat kuntalaisia, jotka ovat oikeutettuja erityiseen huolenpitoon, tukeen ja suojeluun. Heidän varassaan on myös kunnan tulevaisuus. Suuri osa lapsiin ja nuoriin liittyvistä päätöksistä tehdään kunnissa. Kunnan viranhaltijat, työntekijät ja päättäjät ovatkin ratkaisevan tärkeitä lapsen oikeuksien turvaajia ja toteuttajia. UNICEFin Lapsiystävällinen kunta -malli on työväline, jonka avulla kunnassa voidaan varmistaa, että lapsen oikeudet toteutuvat mahdollisimman hyvin jokaisen lapsen arjessa. Tavoitteena ovat pysyvät, rakenteelliset muutokset kunnan toiminnassa.

UNICEFin Lapsiystävällinen kunta -malli tavoittaa noin puolet Suomessa elävistä lapsista. Mukaan jo liittyneet kunnat kertovat, että malli on auttanut tekemään lasten ja nuorten kannalta oikeita ratkaisuja. Malli on esimerkiksi tarjonnut kunnille parempia työvälineitä lapsivaikutusten arviointiin ja edistänyt lasten ja nuorten asioiden poikkihallinnollista käsittelyä. Lapsiystävällinen kunta -malli auttaa kuntaa sekä täyttämään lakisääteisiä velvoitteitaan että edistämään omaehtoisesti lapsen oikeuksien toteutumista. Malli on linjassa Suomen kansallisen lapsistrategiatyön kanssa, ja se perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen.

Lapsiystävällinen kunta -malli auttaa kuntaa tunnistamaan erityisesti heikoimmassa asemassa oleviin lapset ja parantamaan heidän hyvinvointiaan. Vaikka Suomessa suurin osa lapsista voi hyvin, kaikkien lasten oikeudet eivät toteudu meilläkään. Esimerkiksi köyhissä perheissä elävien, vammaisten, vähemmistöihin kuuluvien, maahanmuuttajataustaisten ja sijaishuollossa olevien lasten elinolosuhteissa on edelleen paljon parannettavaa. Lapsen etua ei myöskään aina oteta riittävästi huomioon päätöksenteossa. Lapsiystävällisyys on paitsi oikeudellisesta ja inhimillisestä näkökulmasta oikein, myös kannattava investointi kestävään tulevaisuuteen. Korjaavat toimet tulevat kunnalle aina kalliimmaksi kuin ongelmien ennaltaehkäisy. Sen sijaan vaikuttavat interventiot varhaislapsuuteen tuottavat huomattavia säästöjä myöhemmin.

Lapsiystävällinen kunta -toimintamallin käyttöönotto tapahtuu viiden työvaiheen kautta.

1. Ensimmäisessä vaiheessa kunta hakee malliin UNICEFin ohjeistuksen mukaisesti. Kun kunta on hyväksytty malliin mukaan, kunta ja UNICEF allekirjoittavat sitoumuksen yhteistyöstä.

2. Toisessa vaiheessa kunta tutustuu lapsen oikeuksiin. Kunnan Lapsiystävällinen kunta -koordinaatioryhmä käy läpi UNICEFin tarjoaman alkukoulutuksen ja tutustuu teemapaketteihin, jotka käsittelevät lapsen oikeuksia kunnan näkökulmasta.
3. Kolmannessa vaiheessa kunta tekee kartoituksen lapsiystävällisyytensä nykytilasta. Kartoitus pohjautuu lasten kokemustietoon, mallin lapsenoikeusindikaattoreihin ja kunnassa jo olemassa olevaan tietoon lasten hyvinvoinnista.
4. Neljännessä vaiheessa kunta määrittää Lapsiystävällinen kunta -työnsä tavoitteet ja toimenpiteet eli laatii toimintasuunnitelman nykytilan kartoituksen tulosten pohjalta. UNICEFin hyväksyttyä toimintasuunnitelman kunta alkaa toteuttaa sitä.
5. Viidenteen vaiheeseen kuuluvat Lapsiystävällinen kunta -työn seuranta, arviointi ja Lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen myöntäminen. Seurantatapaamisissa kunta ja UNICEF tarkastelevat yhdessä kehittämistyön etenemistä. Arviointitapaamisessa käydään läpi työn tulokset. Kun Lapsiystävällinen kunta -työn aloituksesta on kulunut kaksi tai neljä vuotta, UNICEF voi myöntää kunnalle Lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen, mikäli työ on edennyt mallin kriteerien mukaan. Tunnustuksen jälkeen kunta jatkaa lapsiystävällisyyden kehittämistä mallin mukaisesti yhdessä UNICEFin kanssa.

Kunta ja UNICEF seuraavat säännöllisesti Lapsiystävällinen kunta -työn etenemistä sekä seurantatapaamisissa että digipalvelussa (kunnan omat sivut kirjautumisen takana). Kun kunta on toteuttanut Lapsiystävällinen kunta -työtä kahden tai neljän vuoden ajan, UNICEF järjestää arviointitapaamisen.

Arviointitapaamisessa kunta ja UNICEF arvioivat kunnan Lapsiystävällinen kunta -työn etenemistä ja tuloksia yhdessä. Mikäli työ on edennyt tunnustuksen kriteerien mukaisesti, UNICEF myöntää kunnalle Lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen. Se on voimassa kunnan kehittämistyön vaiheesta riippuen joko kaksi tai neljä vuotta myöntämisen jälkeen.

Tunnustuksen kriteerit:

1. KRITEERI

Kunta on toteuttanut kehittämistyössään Lapsiystävällinen kunta -mallin pääperiaatteita, jotka ovat:

- Kunta keskittyy kehittämistyössä kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleviin lapsiin ja kunnan suurimpiin lapsenoikeusongelmiin. Kunta on valinnut toimintasuunnitelmansa tavoitteeksi nykytilan kartoituksessa tasolla 1–2 olleita indikaattoreita. Tasolla 1–2 olevat indikaattorit osoittavat, missä suurimmat lapsen oikeuksiin liittyvät ongelmat ja puutteet kunnassa ovat.
- Kunnan kehittämistyössä toteutuu lasten osallisuus. Yksi kunnan toimintasuunnitelman tavoitteista tulee suoraan kunnan lapsilta ja nuorilta. Kunta on varmistanut kaikin tavoin, että lasten osallisuus toteutuu Lapsiystävällinen kunta -työn tavoitteissa ja toimenpiteissä ja niiden arvioinnissa.
- Kehittämistyön tavoitteet ja toimenpiteet ohjaavat koko kuntaa. Kunta on varmistanut, että Lapsiystävällinen kunta -työn toimenpiteet koskevat tavoitteesta riippuen mahdollisimman laajasti koko kuntaa. Sen varmistamiseksi, että kehittämistyö ulottuu laajasti kunnan eri toimialoille, työtä koordinoi riittävästi resursoitu Lapsiystävällinen kunta -koordinaattori ja -koordinaatioryhmä.

- Kunta tavoittelee kehittämistyöllään pitkäkestoisia muutoksia. Kunta on varmistanut, että Lapsiystävällinen kunta -työn toimenpiteillä saadaan aikaan pysyviä muutoksia kunnan lasten elämässä.
- Kunta viestii kehittämistyöstään aktiivisesti. Kunta viestii avoimesti ja aktiivisesti Lapsiystävällinen kunta -työnsä tavoitteista, toimenpiteistä ja tuloksista niin kunnan organisaation sisällä kuin kuntalaisille, mukaan lukien lapsille.

2. KRITEERI

Kunnan kehittämistyö on edennyt mallin työvaiheiden ja niiden ohjeistusten mukaisesti. Kunta on edennyt Lapsiystävällinen kunta -työssään mallin työvaiheiden ja niiden ohjeistusten mukaisesti: 1. Malliin hakeminen, 2. Lapsen oikeuksiin tutustuminen, 3. Nykytilan kartoitus, 4. Tavoitteet ja toimintasuunnitelma ja 5. Seuranta, arviointi ja tunnustus

3. KRITEERI

Kunta on saanut valmiiksi Lapsiystävällinen kunta -toimintasuunnitelmassa asettamansa toimenpiteet ja päässyt valtaosaan tavoitteistaan.

Kunta on toteuttanut nykytilan kartoituksen tulosten perusteella laadittua toimintasuunnitelmaa.

Kunta on seurannut toimintasuunnitelman toteutumista säännöllisesti ja valitsemiensa mittareiden avulla.

Ennen UNICEFin arviointitapaamista kaksi/nelivuotissyklin päätteeksi kunta kerää tietoa tasomittauskyselyn avulla toimenpiteiden vaikutuksista.

Lisäksi UNICEF ottaa toteutuneet toimenpiteet ja mittaritiedon huomioon arvioidessaan tunnustuksen myöntämistä.

4. KRITEERI

Kunta sitoutuu jatkamaan Lapsiystävällinen kunta -työtä tunnustuksen myöntämisen jälkeen mallin pääperiaatteiden ja työvaiheiden mukaisesti.

Tunnustuksen myöntämisen jälkeen kunta ja UNICEF sopivat yhdessä tunnustuksen julkistamisesta ja siihen liittyvästä viestinnästä.

Tunnustuksen yhteydessä kunta saa käyttöönsä UNICEFin Lapsiystävällinen kunta -logon, jossa on kunnan oma nimi. Kunta saa myös UNICEFin ohjeet logon käyttöön.

Mikäli arviointitapaamisessa todetaan, että tunnustuksen myöntämisen (yllä kuvatut) neljä kriteeriä eivät ole toteutuneet, UNICEF ei myönnä kunnalle Lapsiystävällinen kunta -tunnustusta. Tässä tapauksessa UNICEF ja kunta neuvottelevat tilanteesta ja mahdollisesta työn jatkosta yhdessä. On mahdollista, että kunta voi saada tunnustuksen UNICEFin myöntämän lisäajan jälkeen kriteerien täytyttyä. Tunnustuksen myöntämättä jättäminen ei poista UNICEFin kunnalle mahdollisesti aiemmin myöntämiä tunnustuksia, jotka ovat voimassa niille määritellyn ajan.

Lisäksi kunnassa on tutustuttava kunnan ja Unicefin väliseen sitoumukseen sekä hakulomakkeen kysymyksiin (liitteinä).

Kunnanhallituksen tulee tehdä virallinen päätös malliin hakemisesta. Päätöksessä kunnanhallituksen on:

A. Nimettävä alustava Lapsiystävällinen kunta -koordinaattori tai kunnan yhteyshenkilö

Koordinaattori vastaa yhdessä Lapsiystävällinen kunta -koordinaatioryhmän kanssa Lapsiystävällinen kunta -työn koordinoinnista, etenemisestä sekä säännöllisestä seurannasta ja arvioinnista. Kunta varmistaa, että koordinaattorin työnkuvassa on varattu Lapsiystävällinen kunta -työlle riittävästi työaikaa. Kunta varmistaa, että koordinaattoriksi valitulla henkilöllä on tarvittava tieto, taito ja ymmärrys laaja-alaisen kehittämistyön koordinointiin ja johtamiseen sekä lapsen oikeuksien edistämiseen kunnassa.

B. nimettävä alustava Lapsiystävällinen kunta -koordinaatioryhmä, joka on yhdessä koordinaattorin kanssa vastuussa Lapsiystävällinen kunta -työn etenemisestä kunnassa. Hakuvaiheessa riittää, että kunta on nimennyt koordinaatioryhmän jäsenten tittelit ja toimialat/edustetut tahot, mikäli henkilöt eivät ole vielä tiedossa.

Kunta varmistaa, että koordinaatioryhmässä ovat edustettuina kunnan kaikki eri toimialat ja muut keskeiset toimijat, kunnan luottamushenkilöt sekä kunnan viestintä. Lisäksi ryhmässä tulee olla lasten ja nuorten edustaja/edustajia.

Kunta kutsuu mukaan koordinaatioryhmään myös tarvittavat kunnan ulkopuoliset keskeiset toimijat, kuten hyvinvointialueen työntekijän ja luottamushenkilön. Mukaan kutsutaan myös muita aktiivisia toimijoita, jotka edistävät lapsen oikeuksia kunnassa, kuten kolmannen ja neljännen sektorin edustajia ja/tai elinkeinoelämän edustajia.

Ryhmällä on oltava riittävät resurssit sekä mandaatti viedä Lapsiystävällinen kunta -työtä eteenpäin koko kunnan tasolla, eri toimialat kattaen. Koordinaatioryhmän voi linkittää johonkin kunnassa jo toimivaan ryhmään (esimerkiksi lasten ja nuorten hyvinvointiryhmään). Ryhmää voi täydentää myöhemmin, mikäli kunta valitaan malliin mukaan.

C. varmistettava, että kunta vastaa hakulomakkeessa oleviin kysymyksiin. Kunnanhallitus voi valtuuttaa haluamansa henkilön vastaamaan kysymyksiin kunnan puolesta.

Hakulomake on täytettävä viimeistään 31.10.2023, Unicef valitsee mukaan valittavat kunnat joulukuussa 2023. Hakuvalinnoista ilmoitetaan hakulomakkeessa nimetyille kunnan koordinaattorille tai yhteyshenkilölle sekä kunnan kirjaamoon. Valittujen kuntien yhteistyö käynnistyy alkuvuonna 2024 alkukoulutuksella, johon osallistuu kunnan Lapsiystävällinen kunta -koordinaattori ja -koordinaatioryhmä.

Esittelijä

Hyvinvointijohtaja Koistinen Anu

Päätösehdotus

Lautakunta asettaa hyvinvointijohtajan Lapsiystävällinen kunta -koordinaattoriksi kokoamaan koordinaatioryhmän kunnanhallituksen kesäkuun 2023 kokoukseen mennessä hyväksyntää varten. Koordinaatioryhmässä on oltava vähintään seuraava edustus: hyvinvointijohtaja ja -sihteeri, konsernipalveluiden edustus, elinympäristöpalveluiden edustus, nuorisotoimen edustus, koulun edustus, varhaiskasvatuksen edustus, viestintäkoordinaattori, MLL, kunnanhallituksen edustaja, lasten ja nuorten edustajat, hyvinvointialueen työntekijä.

Päätös	Hyvinvointilautakunta päätti, että Unicefin Lapsiystävällinen kunta - mallin käyttöönottoa käsitellään uudelleen helmikuussa 2024, jolloin päätetään myös koordinaattorin asettamisesta.
Hyvllk 11.06.2024 § 54 49/00.04.02/2023	
Valmistelija	Anu Koistinen, hyvinvointijohtaja p. 040 700 2941, anu.koistinen@rautjarvi.fi Unicefin Lapsiystävällinen kunta-mallin käyttöönoton käsittely ei toteutunut hyvinvointilautakunnassa helmikuussa 2024 vaan käsittely venyi kesäkuulle perustellusta syystä. Etelä-Karjalan hyvinvointialueen ja kuntien edustajisto osallistui 11.-13.3.2024 Reykjavikissa kansainväliseen kongressiin: The Planet Youth Annual Conference 2024 - Prevention through social change The Icelandic Prevention Model in Action. Kongressissa tutustuttiin Islannin malliin ja sen eri toimintamuotoihin maailmanlaajuisesti. Islannin mallin tavoitteena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia yhteisölähtöisesti perheen, vapaa-ajan, harrastusten ja koulun avulla. Islannin mallin avulla on saavutettu pitkän aikavälin positiivisia tuloksia mm. päihteiden käytössä. Etelä-Karjalan maakunnassa on kevään 2024 aikana esitelty ”Etelä-Karjalan mallia” kunnissa ja asian käsittelyä jatketaan edelleen yhteisissä kuntaneuvotteluissa 30.8. Lappeenrannassa. Tällöin Etelä-Karjalan hyvinvointialue ja kunnat tekevät päätöksen siitä, lähdetäänkö yhteistyössä toteuttamaan Etelä-Karjalan mallia, joka vaatii vähintään 5-10 vuoden resurssoinnin niin kuntatasolla kuin maakunnallisestikin. Kahden yhtäaikaisen, uuden toimintamallin käyttöönotto kuormittaisi kunnan resursseja kohtuuttomasti, sillä kyseessä on useamman vuoden mittainen toimintakulttuurin kehittäminen. Unicefin Lapsiystävällinen kunta – malli ja Etelä-Karjalan malli tarvitsevat kokonaisvaltaista panostusta kunnalta, jotta asetetut tavoitteet saavutetaan. Tämän vuoksi on syytä siirtää Unicefin Lapsiystävällinen kunta – mallin käyttöönoton päätöstä siihen saakka, kunnes yhteisestä Etelä-Karjalan mallista on tehty päätös.
Esittelijä	Hyvinvointijohtaja Koistinen Anu
Päätösehdotus	Hyvinvointilautakunta päättää, että Unicefin Lapsiystävällinen kunta- mallia ja kunnan malliin mukaan hakemista käsitellään uudelleen, kunhan Etelä-Karjalan hyvinvointialue ja kunnat ovat tehneet päätöksen siitä, lähdetäänkö toteuttamaan yhteistä Etelä-Karjalan mallin mukaista toimintaa.
Päätös	Hyväksyttiin.